

BØGER

NY REJSEGUIDE: TUREN GÅR TIL MISBRUGS- OG AFHÆNGIGHEDSLAND

MADS UFFE PEDERSEN: UDVIKLING AF MISBRUG OG AFHÆNGIGHED AF RUSMIDLER.

288 s. 298 kr. Aarhus Universitetsforlag.
2005. www.unipress.dk

En lille gruppe svenskere går op ad Strøget. Det er en sen vinteraften, og gruppen virker tydeligt opstemt – faktisk vil det ikke være en overdrivelse at sige, at de er pænt berusede. De taler højt, og alle de møder på deres vej får at vide, at de nede i Istedgade

lige har set noget utroligt: Dér på gaden – en ung pige, som lige havde født en baby! Ja, sådan, lige nu! Moderen var en ung stofmisbruger, som var ankommet samme dag fra Jylland, og som ikke anede, hvor hun skulle overnatte, hvad hun skulle gøre, eller hvor hun skulle henvende sig. Rundt omkring hende havde 2-3 hjemløse samlet sig og fremskaffet små gaver til moderen og babyen; små smykker, noget som kunne ryges, og som lugter godt. Ved siden af pigen var en ældre mand, som åbenbart var hendes kæreste; han virkede flink nok, hvis man altså så bort fra, at han var gammel nok til at være hendes bedstefar, samt at han fuldstændigt nægtede at anerkende barnet. Godt nok var det hans kone, men han havde aldrig rørt ved hende....for hør nu her, den rigtige fader var...Gud! Ja, Gud som i øvrigt have materialiseret sig i en due. En due! Ikke en ørn, ikke en

svane eller en undulat, men en due...kan man forestille sig noget mere ulækkert!

Formålet med historien, som blev bragt i Politiken for nogle år siden, var selvfølgelig at minde os om, at da Gud besluttede sig for at få en søn, så valgte han ikke, at sønnen skulle fødes i et flot slot omgivet af luksus og magt, men tværtimod i en stald i en fremmed by, omgivet af dyr og fremmede mennesker, og at vi derfor skulle huske at vise lidt næstekærlighed over for de dårligt stillede...hvilket nok kunne være værd at blive mindet om i en tid, hvor en kongelig baby tiltrækker sig så meget opmærksomhed.

I et forsøg på at tydeliggøre rammen omkring Jesus fødsel, havde journalisten så valgt at genfortælle historien i en nutidig ramme. Og da hyrderne dengang var noget af det mest upålidelige, man kunne finde, og Marie og Josef tilsvarende var bundskrabere på den sociale skala....så måtte 'fulde svenskere og narkomaner' erstatte deres plads i en nutidig fortælling! Historien har siden vist, at selvom Maria og Josef på deres egen tid havde lav status, så har de sidenhen fået en fremtrædende symbolsk plads i vores kultur....og man må tilsvarende konstatere, at selv om stofmisbrugere og fulde svenskere er ringeagtede i vores samfund, så kan de i hver fald altid regne med en fast plads i vores fortællinger, myter og aviser...

Hvortil man kan tilføje, at alkohol- og stofmisbrug – som felt – på sin side også altid har været meget gæstfri. Feltet har ikke holdt sig tilbage for at huse ikke kun journalister og præster, men også læger, psykologer, sociologer m.fl. med hver deres mere eller mindre kvalificerede meninger om emnet. En blanding, som har bidraget til at gøre misbrugsfeltet til en spændende, men også uoverskuelig størrelse – og for at blive i det bibelske – en konstruktion, som godt kunne ligne et nyt Babelstårn.

I den sammenhæng kan Mads Uffe Pedersens nye bog 'Udvikling af misbrug og afhængighed af rusmidler' betragtes

som et overbevisende forsøg på at tegne et detaljeret kort over 'tårnet' og på at skrive en universel parlør. Forfatteren betegner selv sin bog som en 'tour de force gennem den internationale forskning', og det er bogen.

Man kan også vælge at se den som en slags rejseguide – en 'turen går til Misbrugs- og Afhængighedsland'. Men lad mig straks advare: Det her drejer det sig ikke om en hyggelig, lille søndagstur, men en lang og strabadserende tur til de mest udforskede områder.

De fleste formoder naturligt nok, at lederen af Center for Rusmiddelforskning ved en del om rus, misbrug og afhængighed. Men bogen dokumenterer, at ikke kun har Mads Uffe Pedersen læst meget (litteraturlisten fylder 28 sider), og også meget, meget hurtigt (den største del af referencerne stammer fra efter 2000). At det er en stærkt opdateret bog, kan man i øvrigt også konstatere på en anden måde: Udtryk som 'helt tilbage til' bruges om referencer, som stammer fra 90'erne, og 'af ældre dato' når referencerne er fra 80'erne. I den sammenhæng er det tankevækkende også at finde grundige referencer til Emil Durkheim. Den slags vækker sympati, ikke kun fordi Durkheim var franskmænd eller kom fra en familie, som var meget knyttet til Bibelen, men også fordi Mads Uffe Pedersen refererer til Durkheims bog 'Le suicide' (Om selvmord) fra 'helt tilbage i 97', og mener 1897 i dette tilfælde!

Man kunne være tilbøjelig til at tænke, at når forfatteren vælger at inddrage så gammel en bog, så er det måske udtryk for, at den akademiske tradition også tilskynder én til at citere klassiske værker. Men Durkheim kommer først på banen, efter at 187 sider er brugt på at fremlægge, analysere og kommentere de meste aktuelle forskningsresultater om stoffer, diagnoser, gener, personlighedsforstyrrelser og lignende ting – alle tilgange, som opsøger og beskriver fænomenet misbrug og afhængighed dybt inde i individet.

At Mads Uffe Pedersen på et tidspunkt

føler det nødvendigt at hoppe tilbage i tiden skyldes derfor næppe, at han lige pludselig husker at betale sin gæld til 'de gamle'. Den anakronistiske reference skyldes snarere i al sin enkelhed, at forfatteren på dette tidspunkt også ønsker at indføre en anakronistisk forståelse af misbrug; nemlig at misbrug ikke er noget som ligger inde i mennesket, men tværtimod ude i samfundet! At misbrug ikke opstår på grund af personlige svagheder, men fordi samfundet ikke fungerer ordentligt.

Ved på en overraskende måde at anvende og udvide Durkheims begreb om 'anomi' til misbrugsfeltet, uddyber Mads Uffe Pedersen denne synsvinkel og argumenterer for, at samfundets stærke institutioner i stedet for at være de beskyttende faktorer, som de burde være, kan udgøre 'de rene risikomareridt' for de svage grupper. Som Steffen Jöhncke gjorde mig opmærksom på for nogle år siden, så sker der det, at når den dominante ideologi i vores samfund (så dominant, at den er næsten usynlig), er, at alt er muligt, og at enhver er sin egen lykkes smed...så betyder det også samtidigt, at enhver fiasko er et personligt ansvar, og at samfundet dermed kan fralægge sig ansvaret for alle dem, som ikke formår at blive lykkelige. Misbrugere kan på den måde få den tvivlsomme fornøjelse både at være et 'produkt' af et dårligt fungerende samfund, og også at blive betragtet som ansvarlige for deres egen ulykke.

En del af problemet i forhold til udvikling af anomie i et samfund ser ud til at befinde sig i den distance, som ligger mellem 'de mål, som samfundet betragter som værdifulde', og de muligheder som er til rådighed for at nå disse mål. ...Men – for at hoppe tilbage til vores bibelske udgangspunkt – så er det dette, at evangeliet fortæller os, at værdifulde mål kan være en vanskelig størrelse – ikke kun at opnå, men også at definere. I et kristent samfund, hvor man må betragte Gud som en relevant reference for udvælgelsen af disse mål, er det bemærkelsesværdigt, at Jesus blev født i bunden af den sociale skala. Men følger vi hans historie, er det så en historie om en 'self made man', en beretning om en mand,

som er gået fra ingenting for at blive rig og berømt? Nej, tværtimod. Gud (som man skulle tro kan vælge frit fra alle hyl-derne), vælger, at hans søn skal forblive fattig og dø forholdsvis ung omgivet af få disciple og to øvere. Ikke just noget, som man kunne kalde 'mål, som samfundet betragter som værdifulde'.

Og når det kommer til misbrug, så må man konstatere, at Jesus ved brylluppet i Kana viste, at vin var det eneste, man burde drikke, når der skulle holdes fest... og for resten, at vand var noget, man skulle gå på. Den kærlighed til vin kan måske i øvrigt betragtes – rent historisk – som en af de vigtigste faktorer for udbredelsen af vin i den vestlige verden, da præsterne og munkene skulle producere vin i alle de lande, hvor kristendommen bredte sig, for at kunne holde nadveren.

Her kunne man med rette spørge, om det her er en rigtig måde at læse Bibelen på? Kan man f.eks. læse den så bogstaveligt? Kan man rive elementerne ud af deres kontekst på denne måde og samle dem igen for at skabe en konstrueret mening?

Lad mig svare helt ærligt. Disse spørgsmål er ren retorik; for deres objekt her er selvfølgelig ikke Bibelen, men Mads Uffe Pedersens bog.

Ikke at bogen skal læses som en bibel – selvom den nogle gange nærmer sig dens tragiske stemning og i øvrigt har en lige så forbløffende afslutning – men, ved at følge forfatteren igennem alle de nuancerede, komplicerede og ofte modstridende forskningsresultater, så bliver det mere og mere tydeligt, at bogen stiller et grundlæggende spørgsmål: 'Hvordan skal man læse den videnskabelige litteratur, der findes på misbrugsfeltet?'

Man kan selvfølgelig glide let hen over dette spørgsmål og bare mene, at misbrugs-faglitteraturen i bund og grund drejer sig om, at universitetsansatte forskeres arbejde er at skrive artikler og bøger for andre universitetsansatte forskere, hvis arbejde det er at læse dem.... og dermed, at den bedste måde at læse den slags litteratur på er at ignorere den, hvis ikke det lige er ens arbejde at læse den. Har man den grundholdning, vil jeg så kraftigt anbefale, at man ikke køber

Mads Uffe Pedersens bog. Men ellers kan man, i lighed med forfatteren, reflektere over visse alvorlige problemer, forskningen har, som når han f. eks. skriver: 'Vi kan godt lave isoleret forskning og forudsige visse isolerede problemstillinger, men så snart de nyvundne fremskridt kommer ud af laboratoriet, opstår der næsten altid noget uventet'. Som Mads Uffe Pedersen skriver det, mangler en stor del af forskningen en 'ekstern validitet'.

I den sammenhæng kan visse forsøg på at mindske den slags problemer virke endnu mere skræmmende end selve problemet. At kuren kan være værre end sygdommen kunne man f.eks. opleve sidst år til CRFs internationale forskningskonference i Århus, hvor direktøren for Nordisk Campbell Center forsøgte at overbevise deltagerne om, at hun var i besiddelse af – og i øvrigt med næsten monopol – den eneste metode, som kunne skelne det sande (den 'evidensbaserede' viden) fra det falske, og – hvis mit skoleengelsk ikke snød mig fuldstændigt – var hun godt i gang med at markedsføre videnskabelighed, som om det var tomatsuppe på dåser. Har man det lidt svært med den slags markedsføring af viden, så er det betryggende at læse hos Mads Uffe Pedersen, at: 'Den videnskabelige tilgang er ikke at søge de informationer, som bekræfter vores hypoteser, og underkende dem, som går imod dem, men tværtimod forsøge konsekvent at falsificere sine egne teorier.' Uden tvivl en definition af videnskabelighed, som kan lyde lidt masochistisk, men i hvert fald mere tillidsvækkende end den anden.

Hvad angår spørgsmålet 'Hvordan skal man forholde sig til den videnskabelige litteratur på misbrugsfeltet?', så indtager Mads Uffe Pedersen den meget spændende position at gøre det komplekse endnu mere kompliceret. Når alle forskningsresultaterne virker så indviklede og uoverskuelige, at man ikke kan rumme mere, så formår han stadig at indføre nye nuancer eller nye vinkler. Og når han til sidst foreslår en 'sammenfatning', så drejer det sig om fire overskrifter, som dækker over henholdsvis: fire

BØGER

dimensioner, seks kategorier, en samfundsmodel og en lang liste af risiko- og beskyttelsesfaktorer! Prøver man så at holde nogenlunde styr på disse mange forskellige aspekter, advarer Mads Uffe Pedersen os igen imod nemme genveje ved at minde os om, at alt foregår i en verden, hvor den lineære kausalitet er annulleret. Noget som bør tolkes som en implicit reference til kaosteorien. En teori som har sit udgangspunkt i et felt, der er næsten lige så kaotisk som misbrugsfeltet – meteorologi – og hvor den lineære kausalitet har vist sine tydeligste begrænsninger med sammenhænge så komplekse, at eksempelvis 'en sommerfugls vingeslag på den ene side af Jorden siges at kunne skabe en orkan på den anden side af Jorden'.

Som man kan se, har Mads Uffe Pe-

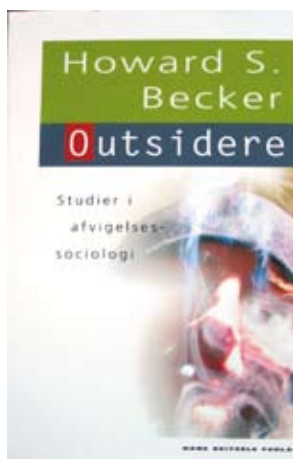
dersen valgt at skrive en indviklet bog, hvor sammenhænge langt fra er givet på forhånd. Derfor kræves der et stykke arbejde af læseren for at skabe en 'ekstern validitet'. Som Umberto Eco skrev det, er 'lector i fabula'; læseren er i bogen, og læsningen er en afgørende del af bogen. Og når nu Mads Uffe Pedersen har argumenteret i så mange år for skriftlighed, er det ganske vedkommende at tilføje, at også læsningen er en alvorlig sag...så alvorlig, at den kabbalistiske bog Zohar formåner, at 'forbandet være den, som læser Biblen uden at forstå den'.

At en forkert læsning kan være en forbandelse finder dog heldigvis sin modvægt i, at en god læsning kan være en velsignelse....også for forfatteren. Når man læser Mads Uffe Pedersens bog, er der således ingen tvivl om, at også for-

fatteren selv bliver ændret af sin bog. Han starter således med store og tydelige, men forholdsvis enfoldige overskrifter som: 'Hvorfor bliver nogle afhængige af rusmidler, mens andre ikke gør det?' eller 'Skabe grundlaget for at forstå, hvor det kunne være hensigtsmæssigt at intervenere'...men afslutter 259 sider efter med nogle mere utydelige og vanskelige erkendelser som: 'Illusionen om kontrol er annulleret', og at 'alt kan siges og gøres anderledes'. Ingen tvivl om den sag...og derfor kan man da også kun glæde sig over, at forfatteren minder os om dette og vælger at skrive en bog, hvor han fremlægger tingene på sin egen personlige måde. ■

ERIC MOISE ALLOUCHE
PSYKOLOG, VESTSJÆLLANDS AMTS
MISBRUGSCENTER

HVORDAN AFVIGERE BLIVER TIL AFVIGERE – EN KLASSIKER NU PÅ DANSK

HOWARD S. BECKER: OUTSIDERE – STUDIER I AFVIGELSESSOCIOLOGI.

Udgivet første gang i USA i 1963. Nu oversat til dansk og udgivet på Hans Reitzels Forlag. 212 s. 298 kr.

www.hansreitzel.dk

Howard S. Beckers bog "Outsiders" (1963) er en klassiker inden for sociologien'. Således starter Margaretha Järvinen sit forord til den danske udgave af denne vigtige bog. Jeg er enig og kan kun tilføje, at Becker

også har gjort indtryk på andre discipliner såsom antropologi og kriminologi. I dag taler man ikke om 'afvigere', men de tanker, som Becker gør sig omkring afvigelse, kan også spejle mere nutidige udtryk og begreber som 'marginalisering', 'socialt udstødte' eller 'udsatte grupper'.

Den teori, som Becker introducerer i 'Outsidere', er det, som er kommet til at hedde 'stemplings-teorien'. Det er et bud på, hvordan man kan identificere den proces, der gør afvigere til afvigere. Becker selv vil dog hellere kalde det for et perspektiv end en egentlig teori, så det kan man have in mente. Bogen er et opgør med den tidligere herskende forståelse af afvigelse, som noget man skal finde iboende individet selv, fx i form af en karakterbrist. Becker tager kraftigt afstand fra denne forståelse. Han mener derimod, at afvigelse simpelthen er det at bryde regler. Becker fokuserer derfor på de regler, der skaber afvigelse, når de brydes, og hvad det betyder for individet, når de bliver brudt. Først og fremmest er resultatet af at bryde regler sanktioner fra gruppen, der har lavet reglerne, hvilket fører til social marginalisering eller

udstødelse. Man 'stemples' af gruppen/samfundet som afviger. Det kan både være formelle (juridiske) og uformelle (moraliske) regler, og afvigelse er således ikke kun noget, der kan få retslige følger, men også noget, der kan få følger for éns sociale position. Er det noget, man kan dømmes for, kan sanktionen således blive dobbelt: Man både dømmes og marginaliseres.

Når Becker fokuserer på regler i stedet for personer i sin forståelse af afvigelse, siger han også, at disse kan forandre sig over tid. Inden for rusmiddelforskningen er et oplagt eksempel at se på alkohol- og narkotikapolitik i et historisk lys. Her bliver det tydeligt, at bestemte love om forbud mod enten alkohol eller narkotika med ét slag gør brugere af disse substanser til kriminelle – og dermed også til 'afvigere' i Beckers optik. Becker beskriver da også selv i et af kapitlerne indførelsen af The Marijuana Tax Act som et eksempel på, hvordan regler etableres, der er med til at definere afvigelse. Regler skabes således i en politisk og økonomisk proces af moralske entreprenører. Disse moralske entreprenører opdeler Becker i dem, som skaber reglerne (fx politikere,

og de personer eller grupper som kan presse politikere, fx religiøse grupper), samt dem som håndhæver reglerne (fx politiet). Som et eksempel på moralske reglers historiske ophav kan vi blot tænke på, hvordan holdningen til rygning – ikke blot herhjemme, men i det meste af den vestlige verden – har forandret sig over tid. Rygning er gået fra at være noget, der var socialt acceptabelt og et udtryk for at tilhøre den moderne verden, til noget, der er socialt generende – med rygeforbud på diverse offentlige og private steder i kølvandet.

En fokusering på overtrædelse af regler – juridiske eller moralske – som grundpille i afvigelsen kan også være med til at forklare, hvorfor nogle former for overtrædelse sanktioneres og andre ikke. For at blive afviger skal man 'stemple' som afviger af den gruppe, der har lavet reglerne. Becker påpeger, at man godt kan overtræde regler, men ikke blive stemplet. Hvis afvigelse skulle være noget, der er personen iboende, hvordan kan man så forklare dette? Becker identificerer derfor fire former for adfærd. To af dem er oplagte: 1) konform adfærd – hvor man ikke bryder nogen regler og dermed ikke bliver afvigende, og 2) åbent afvigende – den adfærd, der både overtræder reglen og opfattes som en overtrædelse. 3) er adfærd, der ikke er regelovertrædende, men man anklages uforskyldt for at have brudt en regel, fx falske anklager. Og hvad enten det er anklager, der gælder juridiske eller moralske regler, ved vi, at disse anklager kan hænge på en person i lang tid, også efter at vedkommende er blevet rensset eller frikendt. Den mest interessante er nok den sidste, nemlig 4) hemmelig afvigelse, dvs. den adfærd, der er regelbrydende, men som ikke opdages, eller som der ikke reageres på. Det kan fx være udførelse af sort arbejde, som er regelbrydende, men som andre ikke reagerer på, selvom de ved det. Eller det kan være marihuana-rygning, som er regelbrydende, men hemmeligholdes af marihuana-rygerne for ikke at blive stemplet som kriminelle og dermed afvigende. Det at blive stemplet som afviger har betydelige konsekvenser for ens deltagelse i sociale sammenhænge,

såvel som for ens eget selvbillede. Derfor er der også mange, der prøver at hemmeligholde en bestemt adfærd over for folk, der ikke deltager i denne adfærd (fx marihuana-rygning).

Hvad Becker således også har fat i er, at afvigende adfærd på et specifikt område ofte gør, at gruppens 'stempling' af vedkommende som afviger ikke forbliver på dette område, men gøres generel. Er man fx blevet afsløret i at begå kriminalitet, vil man også blive stemplet fx som upålidelig og én, man ikke kan have tillid til, og som følge heraf blive socialt marginaliseret på flere områder i sit liv eller i længere perioder, hvis ikke for altid. Dette kan have konsekvenser for ens muligheder på arbejdsmarkedet, eller for at blive opfattet som en egnet forælder osv. Også stofmisbrugere, der er kommet ud af deres misbrug, er et godt eksempel på, hvordan det at blive behandlet som generelt afvigende og ikke blot afvigende på et specifikt område kan følge én i lang tid. Altså, overtræder man én regel, kan man nemt fanges i gruppens/samfundets forståelse af én som afvigende, og denne forståelse er næsten ikke til at ryste af sig.

Inden for rusmiddelforskningen er Beckers bog 'Outsidere' især kendt for hans studie af marihuanabrugere. De to kapitler i bogen, der omhandler denne forskning, er genoptrykt af artikler publiceret allerede i 1951. Becker var selv jazz-musiker, mens han læste sociologi på Universitetet i Chicago. I den sammenhæng opdagede han, hvor mange jazz-musikere der røg marihuana. Hans oplevelser af, hvordan musikerne røg marihuana, stemte dog meget lidt overens med de gængse forestillinger af marihuana-rygere som afvigere med en karakterbrist eller anden form for psykologiske træk, der motiverer eller prædisponerer et menneske til at blive marihuana-ryger. Tværtimod fandt Becker, at disse musikere – ligesom andre marihuana-brugere, der ligeledes blev en del af hans undersøgelse – røg for fornøjelsens skyld. Han fandt, at det at ryge marihuana var forbundet med en læreproces og en socialisering ind i et bestemt miljø, en 'karriere', som han også kaldte det. Med

informanternes egne ord beskriver han, hvorledes man som marihuana-ryger først må lære rygeteknikken, dvs. hvordan man ryger en joint, hvor længe røgen skal være i lungerne, og hvordan røgen skal blandes med en passende mængde luft for at få den ønskede virkning. Dernæst skal man lære virkningen at kende og ikke mindst værdsætte denne virkning som en ønsket rus, fx grine-flip, summen i lemmer osv. Og marihuana-rygere kan som en del af denne karriere blive til eksperter, der kan kende forskel på forskellige partier marihuana, hvornår på året planten er høstet osv. Således socialiseres marihuana-rygere ind i bestemte miljøer, fx jazz-musikmiljøet, hvor det at ryge marihuana har et bestemt rationale. En af Beckers vigtige pointer vedrørende denne proces, og som hænger sammen med resten af bogens pointer, er, at marihuana-rygere også må lære at hemmeligholde deres forbrug over for ikke-rygere. Marihuana-rygning er i samfundet defineret som en kriminel aktivitet, og opdagelsen af denne aktivitet uden for den gruppe, hvor marihuana-rygning er accepteret, dvs. over for ikke-rygere, kan have fatale konsekvenser, hvis man stemples ikke blot på det specifikke område, men generelt som en afviger.

Selv om Beckers tanker er over 40 år gamle, og mange af hans pointer er blevet common sense fx inden for socialt arbejde, er det vigtigt at læse hans bog igen, fordi den er med til at give en forståelse af, at de tanker, vi opererer med i dag, er historisk funderede. Derudover er perspektivet i bogen vigtigt i forhold til de strømninger, der begynder at dominere på rusmiddelområdet i dag, strømninger, som alle er meget optagede af at se rusmiddelbrug og afhængighed gennem neuro-videnskabens optik. Så meget, at man dårligt længere skelner mellem et forbrug og et misbrug af i alt fald de illegale rusmidler. Det er blot et spørgsmål om, hvornår afhængigheden slår igenem. Beckers studier minder os om, at der er meget mere at sige om den sag. ■

VIBEKE ASMUSSEN
LEKTOR, PH.D., CENTER FOR RUSMID-
DELFORSKNING